O scurtă introducere în memorialistica detenției românești

D.M. CRISTEA

Key-words: *imprisonment experience, punitive practices, imprisonment diary, the historiography of the concentrationary universe*

Literatura de sertar, jurnalele şi amintirile celor care au suferit în deceniile *democrației populare*, dar şi nenumăratele articole şi dezbateri publice de după 1989 ne-au familiarizat, măcar la nivelul de martori, cu ideea de închisoare şi cu realitatea carcerală implicată, aproape, în viața fiecărui individ. Închisoarea, care a marcat destinul atâtor persoane (de la oameni politici, directori de conştiințe ori intelectuali de oarecare notorietate, până la indivizi obişnuiți, simple victime ale hazardului), devine nu doar o componentă firească a vieții cotidiene, dar şi un element valorizator al acesteia. Romancierul Heinrich Böll ajunge să mărturisească într-un interviu apărut în *Lire*, la sfârşitul anilor şaptezeci:

> Je me demande souvent pourquoi je ne suis pas en prison, vous comprenez? Celui qui n'est pas en prison devrait s'étonner chaque jour de ne pas y être et se demander pourquoi. (Böll, *apud* Anghelescu 2008: 12).

Astfel, închisoarea apare, în chip paradoxal, drept un spațiu deosebit care filtrează moralitatea şi caracterul oamenilor – pe Nichifor Crainic, Steinhardt îl descrie în *Jurnalul fericirii* drept „deținutul care la Aiud, pentru o gamelă de mâncare sau o țigară spunea că nu există Dumnezeu" (Steinhardt 1999: 156) – o probă de foc şi un catalizator al valorilor umane. Mircea Eliade notează cu mirare în jurnalul său, după o întâlnire cu Noica, în 1972:

> Insistența cu care repetă că acei ani au fost cei mai fericiți din viața lui, mai ales anii petrecuți într-o celulă, singur… Îmi repetă şi el ceea ce îmi mărturisiseră toți cei care au trecut prin închisoare: că numai în temniță ies la iveală virtuțile fiecărui individ. Descoperi că oamenii sunt mai buni, mai curajoşi, mai autentici decât îi credeai. Marea revelație a fost calitatea morală a românilor… (Eliade 1993: 67).

Aceasta este şi una din explicațiile titlului cărții lui Steinhardt (alături de traseul aproape dostoievskian propus: credință – libertate – fericire) despre anii săi de detenție, *Jurnalul fericirii*:

> Încep să-mi dau seama că numai caracterul importă. Convingerea politică, părerile filosofice, originea socială, credința religioasă nu sunt decât accidente: doar caracterul rămâne după filtrările produse de anii de puşcărie… (Steinhardt 1999: 82),

„Philologica Jassyensia", An IV, Nr. 2, 2008, p. 25–38

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

iar spațiul carceral capătă valențele unui loc unde se aleg cei buni şi puternici:

> Nu e nevoie să fi stat mult în închisoare. Ce este omul, care-i cu adevărat condiția umană […] se înțelege în câteva minute. Restul de ani e timp irosit. Ca şi serviciul militar, e însă incomparabil exercițiu de strunire (Steinhardt 1999: 74).

Fără îndoială că închisoarea a fost dintotdeauna un loc al abuzurilor şi al intimidării, dar niciodată ca în timpul dictaturilor totalitare când devine un mijloc de anihilare, de represiune şi, în primul rând, de distrugere. Puşcăria îşi pierde statutul teoretic de loc al ispăşirii şi al reeducării şi devine un spațiu al violenței, al terorii şi al absurdului. Apare ceea ce Foucault numea undeva „sumbra sărbătoare punitivă". Se face o trecere bruscă, fără nicio pregătire prealabilă, fără nicio introducere, la o teatralitate a bestialului, la o adorare a violenței, la un spectacol carnavalesc al torturii şi, implicit, al suferinței. Noul călău al secolului al XX-lea este definit, după cum constată şi Hannah Arendt, de două caracteristici esențiale: pe de o parte, de o atracție maladivă față de rău, de partea cealaltă, de un dispreț total față de viața umană. Totalitarismul va tinde nu doar spre exterminarea dușmanului, ci şi spre exterminarea memoriei sale, spre ştergerea sa din amintirile, din fotografiile, din scrisorile celor care l-au cunoscut, va tinde spre neantizarea sa. Cei puțini care vor ieşi din Infern vor fi nişte *strigoi*, înstrăinați de identitatea proprie, de familie, de prieteni, de societate, de viață, de propria lor voce pe care cu mare dificultate şi cu ajutorul timpului le vor mai putea recupera, din locul de unde le-au pierdut.

Este cert că puşcăria devine şi la noi, mai ales după instaurarea regimului comunist, un loc guvernat de un absurd imposibil de explicat în virtutea oricăror texte de legi, oricât de aberant ar fi fost ele concepute, un absurd cu cât mai neînțeles, cu atât mai eficient, căci el genera teroare şi incertitudine: puteai fi închis pentru orice detaliu al vieții dinainte (pentru că ai fost membru al unui partid politic, pentru că ai frecventat un institut cultural străin, pentru că avuseseşi avere), sau al vieții de acum (pentru că ai spus bancuri politice sau pentru că le-ai ascultat, pentru că ți-ai exprimat neîncrederea în invincibilitatea marxismului sau în măreția Uniunii Sovietice, pentru că ai ascultat Europa liberă, pentru că ai citit cărți interzise etc.), exemplificând foarte bine condiția de infractor potențial a oricărui cetățean (Anghelescu 2008: 10–11). Realitatea acelor vremuri poate fi, astfel, foarte bine rezumată cu ajutorul unui banc, de mare circulație în anii optzeci: „– Ce pedeapsă ai? întreabă un caraliu. – Zece ani, răspunde deținutul. – Pentru ce? – N-am făcut nimic. – Minți, bă. Dacă n-ai fi făcut nimic primeai trei-patru ani".

Dintre cele mai bizare acuzații făcute de comunişti învinuiților pe motive politice, iată doar câteva: „crima de favorizare a soțului"; „spiritism" (un exemplu: presupusa încercare a unui individ de a lua legătură cu spiritul lui Corneliu Zelea Codreanu); „poezii dăunătoare ordinii de stat"; „împotrivire la întovărăşire"; „huliganism politic"; „elogierea ştiinței şi tehnicii capitaliste"; „acțiune criminală de sabotaj... efectuând lucrări neplanificate". Puritatea absurdului care guverna prin intermediul mecanismelor de conducere ale comunismului din România este atinsă cu articolul 1 aliniatul 2 Cod penal, care legifera „infracțiunea prin analogie": „fapte, care nu sunt anume prevăzute de lege, dar se consideră periculoase pentru societate, se încadrează ca faptă analogă (asemănătoare) prevăzută în lege ca infracțiune". Practic, se consideră şi se pedepseşte ca infracțiune tot ce mişcă sau nu

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

mişcă ori numai se interpretează că se gândeşte contra regimului. Malaxorul justiției comuniste (creație a unui sistem călăuzit mereu după dictonul machiavelic *divide et impera*) avea nevoie de unanimitate şi glasul celor nesugrumați încă trebuia să dispară. Spre deosebire de Germania nazistă care, în numele „rasei superioare", a dorit şi a încercat suprimarea „raselor inferioare", comunismul a vizat transformarea omului, a visat *omul nou*. Omul nou, omul reeducat, *homo sovieticus* era un robot supus unei caste privilegiate: activul de partid, nomenclatura. Dar acest individ colectiv nu putea apărea doar cu ajutorul propagandei (deşi propaganda s-a dovedit a fi mult mai eficace decât s-ar fi bănuit la început)… Mai era nevoie de ceva: teroarea! Cu şase secole înainte de Hristos, Sun Tsu oferise metoda învingerii adversarilor fără luptă: „dezorganizarea autorității, ridiculizarea tradițiilor, răspândirea discordiei între cetățeni". Obiceiurile seculare, credințele, religia strămoşilor, morala, certitudinile, familia, prietenii, cultura clasică au fost călcate în picioare, anatemizate, ridiculizate, calomniate – mai ales în spatele gratiilor. Pe scurt, s-au distrus toate reperele.

Într-o notă de paroxism a terorii, menită a distruge fizic şi psihic opozanții, mai ales prin intermediul sistemului şi regimului penitenciar, societatea românească a intrat sub conducerea principiului suprem al acțiunii regimului comunist în întregul lui şi al fiecărui segment instituțional în parte: ura de clasă. Împotriva deținuților – „bestiile moşierești", „exploatatorii proletariatului" – această ură era întreținută sistematic prin şedințe regulate, era predată ca o lecție care trebuia ştiută pe de rost. Suntem pe urmele teoreticianului Marx, care a impus teroarea drept arma cea mai eficientă împotriva burgheziei, vinovată de toate relele din lume: „lupta de clasă duce în mod necesar la dictatura proletariatului", spune el undeva, dictatură care, obligatoriu, trebuie să conducă la „eliminarea fizică a burgheziei". Iar această eliminare, legiferată, nu se putea face decât cu ajutorul rețelei de penitenciare şi al coloniilor de muncă (a se citi *colonii de exterminare prin muncă*). Punctul maximal al urii şi terorii din penitenciarele şi lagărele comuniste va fi atins cu reeducarea de la Piteşti, sumbru şi original experiment de transformare a omului în contrariul său (urmând paşii impuşi de pedagogia lui Beria). Acolo, în laboratoarele de spălare a creierului de la Pitești, s-a urmărit surparea ființei umane în bestialitate, robotizarea, naşterea neo-omului.

Nimeni nu era protejat. Nu exista nicio atitudine care, odată adoptată, să te scape de brațul lung al noii orânduiri. Puteai face parte din sistem până într-o zi când sistemul considera că nu mai are nevoie de serviciile tale şi te trimitea la beci. Puteai cânta seara elogios virtuțile apostolice ale noilor eroi de pe drumul luminos spre socialism, dimineața te putea găsi „bandit", „duşman al poporului muncitoresc", condamnabil şi condamnat. Individul nu era decât un instrument, o simplă unealtă în mâinile celor care conduceau. Iar cei care conduceau, la rândul lor, puteau deveni un instrument pentru cei care vor conduce.

Această stare de confuzie duce la schimbări neprevăzute de rol şi, foarte devreme, foştii „ilegalişti", foştii combatanți, foştii tovarăşi de drum ai noilor stăpâni nu vor fi scutiți nici ei de persecuții sau abuzuri: între martirii regimului comunist, între cei care i-au suferit închisorile şi torturile s-au aflat nu numai duşmanii săi, ci şi cei care l-au construit şi l-au apărat. Aşa se face că Belu Zilber, comunist cu vechi state de serviciu şi fost puşcăriaş – în această calitate – în

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

închisorile interbelice, a devenit el însuşi victimă şi ţap ispăşitor al regimului, aşa se face că inginerul comunist Mazilu este deţinut la Salcia împreună cu colonelul Roman, fostul comandant al lagărului, care suportă acelaşi tratament brutal cu fostele sale victime, şi lista poate continua.

Toată această invazie a închisorii în cotidian a răsturnat o situaţie care era considerabil diferită înainte de al doilea război mondial şi, mai ales, înainte de secolul al XX-lea. Supusă unor canoane nutrite, în epoca modernă, dintr-o morală europeană cu vechi rădăcini în morala grecească, în care excluderea din societate era în sine infamantă, ideea comună despre închisoare era una mai degrabă restrictivă şi negativă. Închisoarea declasa şi dacă ideea erorii de justiţie sau a răscumpărării păcătosului nu era respinsă sau negată în chip deschis, ea pătrundea cu dificultate în practică: un individ care a fost trimis la închisoare, chiar abuziv, nu putea fi totuşi cineva recomandabil. Celebra poveste a lui Jean Valjean, din romanul lui Victor Hugo, este modelul clasic al normei de comportament colectiv faţă de un fost puşcăriaş.

Literatura română a păstrat relativ puţine documente referitoare la experienţa teribilă a închisorii. Desigur, ea a păstrat relativ puţine documente în general cu privire la perioadele mai vechi ale trecutului nostru, şi nu e de mirare că o asemenea experienţă – dramatică şi aproape întotdeauna înjositoare – n-a trezit prea des dorinţa de a o consemna în scris. Dar textele nu lipsesc cu desăvârşire: de la bietul Cocrişel al lui Mogâldea, soldat căzut prizonier la saşii din Ardeal într-unul din ultimele războaie ale lui Mihai Viteazul, şi, mai dinainte, de la europeanul principe Petru Cercel, căzut şi el în prizonieratul ardelenilor în 1585, când îşi va îndulci momentele detenţiei la Hust prin scriere de versuri italiene sau de la conspiratorul Vlad Boţulescu, despre care ştim, de la Iorga, că-şi îndulcea anii de detenţie în celebra fortăreaţă de la Kufstein traducând din italiană, exemplele unor detenţii pline de peripeţii, consolate adeseori prin vibraţia poeziei, luminate uneori de mişcătoare dovezi de omenie, de generozitate sau de fidelitate, dar totdeauna apăsătoare, traversate de mari suferinţe fizice sau morale, nu lipsesc (Anghelescu 2008: 13).

Dar nici tortura nu lipseşte... Tortura „clasică” este însă o tortură reglată, deşi crudă şi rigidă, spre deosebire de tortura dezlănţuită din lumea modernă. Este o violenţă ca răspuns adecvat la o violenţă, şi nu cum se va întâmpla în dictaturile totalitare: violenţa ca răspuns la non-violenţă. Evocată în codurile româneşti de legi din secolul al XVII-lea (*Îndreptarea legii*, Târgovişte, 1652 – primul cod de legi tipărit în Ţara Românească, în vremea lui Matei Basarab), tortura („munca grea”) era aplicată atât pentru obţinerea unor dovezi ori a unor mărturisiri, cât şi pentru confirmarea unor „presupuneri”, bănuieli: Miron Costin, de pildă, spune în *Letopiseţ* că acel monah ales de fraţii Ciogolea, complotişti de nivel redus, să-i aducă lui Vasile Lupu epistola în care îl trădau pe complotistul Gheorghe Ştefan a divulgat numele expeditorilor doar prin „mare strânsoare” (Costin 1943: 201) şi „muncă”. Torturi a suferit şi boierul Radu Dudescu („muncit cu hiară arsă pă piept”) din porunca voievodului Gheorghe Duca. *Cronica Banatului* face chiar un inventar al inventivităţii punitive bănăţene:

> nu numai prin fraiman tăiaţi, spânzuraţi, ce şi tormente, chinuri, ţâţă arse, trasă, mâni de vii tăiate, cu roata zdrobiţi, obraze cu pecete arse, chinuri erau, capu tescuit, supt unghii ţăpuşă bătea, le zmulgea, cu peatră de moară îi lungea, pieptul le turtea, picătură rea de sus în creştetu capului îi pica, dar de vii arşi sau de vii înţăpaţi,

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

> cureăle fâşii din umeri pre spate în jos trasă, locul cu var nestâmpărat presărat, apoi dus şi tăiat (Stoica de Hațeg 1969: 203).

Închisoarea nu era, în vechiul drept românesc, o pedeapsă obişnuită, cum de altfel nu era nici în practica europeană (lucrurile se schimbă abia după Revoluția Franceză, care a deschis, deasupra Europei, cutia Pandorei); erau închişi prizonieri aflați sub anchetă, suspecți de delicte criminale sau adversari politici, de la care ofițerii, judecătorii sau călăul încercau să obțină – şi nu prin metode ortodoxe – informații, mărturisiri, şi chiar bani de răscumpărare. Pentru delicte civile, pentru înşelăciune, mofluzie (faliment), adulter, incest, viol, proxenetism, ofensă, ultraj, sodomie (dacă învinuitul avea mai puțin de paisprezece ani) se aplicau în general pedepse corporale infamante: bătaia în public – aplicată mai ales hoților – era urmată de ocnă (boierii, care nu puteau fi loviți decât de domn cu buzduganul, scăpau de această pedeapsă; dacă, însă, se aflau la „a treia culpă", făceau cunoştință cu cnutul sau cu toiagul, dar şi atunci în condiții deosebite); schilodirea (falsificatorilor, Matei Basarab le tăia o mână), țintuirea la stâlp (ilustrată în *Ciocoii vechi şi noi*). Alături de pedepsele corporale existau şi sancțiunile financiare (precum confiscarea averii, amenzi sau „bucatele" trecute pe seama domniei), pedepse preferate de autorități pentru că prilejuiau numeroase abuzuri în favoarea slujbaşilor respectivi. Tot cu ajutorul banilor se putea scăpa de ştreang. „Obiceiul pământului" îi oferea voievodului dreptul de a modifica o condamnarea la moarte, cu una mai „suportabilă" (legiuirile din secolul al XVIII-lea atestă această putere). Cei care râvneau tronul şi aveau nenorocul de a fi capturați, dacă nu ajungeau să cunoască lama călăului erau „însemnați la nas" (mutilați). Această „însemnare la nas" marca dezonoarea şi excluderea din rândul candidaților. Mai exista, alături de acest tip de mutilare, şi un altul: orbirea (Ştefan-vodă, fiul lui Alexandru cel Bun, l-a orbit pe fratele său Iliaş pentru a conduce țara singur).

Ca şi decapitarea (sau discreta sugrumare, pusă în practică în cazul marelui postelnic Constantin Cantacuzino în trapeza Mănăstirii Snagov), surghiunul (pedeapsă neumilitoare, temporară sau definitivă), însoțit de obicei de confiscarea averii, era apanajul exclusiv al aristocraților:

> celor care apăreau în periculoasa ipostază de pretendenți („domnişori") şi îşi asumau răspunderea unor acțiuni deschise (exilul la mănăstire era, în aceste cazuri, unul definitiv – călugărirea – şi asociat cu mutilarea), celor care unelteau împotriva domniei (exilul – care îmbrăca uneori forma unui „domiciliu forțat" [...] – a fost mai mult o sancțiune contra delictelor politice decât împotriva infracțiunilor de drept comun), duşmanilor mai vechi ori mai noi ai voievodului (Mazilu 2006: 486).

S-a creat o veritabilă „rețea penitenciară" a mănăstirilor: Snagov, Tismana, Viforâta, Dintr-un Lemn, Cernica, Mărgineni, Căldăruşani, Arnota etc. Mănăstirea, ca închisoare, nu era, însă, doar un loc de claustrare, ci şi unul de meditație la păcatele comise, cu voie sau fără de voie, la viața dusă până în momentul X. Creştinescul spațiu nu excludea, la nevoie, tortura sau chiar execuția: adversarii lui Brâncoveanu duşi la Snagov au fost bătuți „pă talpe", ne informează *Anonimul Brâncovenesc*, de un anume Văcărescu, „slugă din boierii Domnului". Cu incintele lor fortificate, cu o ținută aproape militară, locuri de apărare şi de refugiu,

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

mănăstirile erau nişte „temniţe de maximă securitate”. Mănăstirea Snagov, de pildă, avea faima de „loc al morţii” încă din vremea lui Vlad Ţepeş:

> la această mănăstire erau surghiuniţi condamnaţii politici şi acei dintre boieri de cari voia să scape acest crud Domnitor. Sub cuvânt că ei trebuia să facă rugăciune spre a se pocăi şi a li se ierta greşalele, erau duşi în acea cameră ca să se închine la icoană. Dar n-apucau să-şi sfârşească bine rugăciunea şi pardoseala le fugea de sub picioare, căzând într-o groapă adâncă şi plină de cuţite tăioase, unde mureau zbătându-se în chinurile cele mai îngrozitoare (Dianu, 1900: 13).

Închisoare propriu-zisă, „cu acte în regulă”, rămânea totuşi ocna (echivalentul deportării în colonii din ţările occidentale), iar trimiterea la ocnă era o pedeapsă care echivala cu o condamnare la moarte amânată, întrucât detenţia în atmosfera insalubră, umedă, plină de miasme, ducea la o rapidă degradare fizică şi la moartea condamnatului, aşa cum îl vedem pe Dinu Păturică, în acelaşi roman al lui N. Filimon, degradându-se fizic şi murind în doar câteva luni. Dacă şederea duşmanilor politici în gropile ocnelor depindea de bunăvoinţa domnilor (din grupul celor devotaţi Cantacuzinilor unii vor scăpa, de pildă), pentru ceilalţi osândiţi (tâlhari, hoţi, spărgători, violatori, proxeneţi) nu mai exista nicio şansă. Alături de ocnă, funcţionau şi temniţele (folosite, după cum informează Neculce în cronica sa, pentru boieri), grosul (un spaţiu mic şi întunecos, destinat în special hoţilor) şi chiar... catarga (o bizarerie, dat fiind faptul că flota, în care să existe corăbii-puşcărie, lipsea spaţiului românesc medieval). Asprimea arătată deţinuţilor se va menţine până la finele secolului al XIX-lea, ducând mai departe stindardul obiceiului pământului: lipsa de grijă faţă de condamnaţi (locul de detenţie e un spaţiu de tranzit spre moarte), existenţa acestora lăsată la voia întâmplării, bătaia şi celelalte corecţii. Ceea ce se schimbă este specializarea în realizarea funcţiei represive (căpitanii de judeţ şi pârcălabii vor lăsa locul ispravnicilor şi zapciilor, ceauşii, stegarii şi slujitorii vor fi implicaţi în îndeplinirea hotărârilor judecătoreşti) şi sporirea numărului locurilor de detenţie.

Secolul al XIX-lea nu a lăsat prea multe date despre felul în care condamnaţii îşi ispăşeau pedepsele. Pentru această epocă nu există o memorialistică propriu-zisă, în afara descrierilor oferite de literatură (dar ştim că ea nu opera cu fantezii): Mitică Filipescu, principalul conducător al conspiraţiei din 1840, deşi eliberat din închisoare după doi ani, nu supravieţuieşte condiţiilor teribile ale detenţiei decât câteva luni. Abia la paşoptişti găsim câteva referiri, fragmentare, asupra experienţei lor în materie. Unele detalii despre detenţia lui Bălcescu aflăm de la prietenul său Ion Ghica, dar el nu poate spune nimic despre ce simte prizonierul, despre starea de spirit a cuiva care încearcă experienţa încarcerării.

Modernizarea societăţii, către mijlocul secolului al XIX-lea şi după aceea, odată cu o îmbunătăţire a condiţiilor de detenţie pentru deţinuţii de drept comun, aduce şi un tratament diferit pentru prizonierii politici şi nu doar pentru că armonizarea legislaţiei autohtone cu cea europeană o cerea, ci şi pentru că prigonitul de ieri, putea deveni un personaj important astăzi: Ion Brătianu, primul ministru al României de la 1876, fusese el însuşi deţinut politic în Franţa, iar predecesorul său, Mihail Kogălniceanu, fusese surghiunit la mănăstire pe timpul lui Mihalache Sturdza. Aşa se explică (măcar parţial) de ce vom vedea, în timpul lui Cuza şi mai

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

ales al lui Carol I, o pleiadă de oameni politici, gazetari şi scriitori, trecând dezinvolt prin arest, pentru perioade mai scurte sau mai lungi, şi trăind o detenție care, dacă nu era scutită de neplăceri, era, în orice caz, departe de ceea ce îndurau puşcăriaşii de rând şi de ce vor avea să pățească, nu peste multă vreme, adversarii regimului comunist.

După mijlocul secolului apar şi descrieri mai ample ale iadului pe care-l constituie ocna pentru pedepsiți şi odată cu ele şi primele sugestii de reformare a acestei situații: un călător anonim, care vizitează în 1859 mănăstirile din Oltenia, lasă o astfel de descriere a felului în care erau cetluiți ocnaşii noaptea:

> Dar ceea ce mai adaogă la barbaria închisorilor de la ocne este că condamnatul doarme noaptea cu piciorul în butuci. Astă barbarie este atât crudă, cât şi absurdă. Pe un lung pat oblic se culcă, amestecați, toți condamnații. La marginea patului se află un lung lemn care se strânge sau se lărgeşte, împreună cu altul, după voie. Fiecare condamnat îşi vâră piciorul între aste două lemne, care se strâng apoi, aşa cum să nu se mai poată scula. Îşi poate închipui cineva la ce tortură şi la ce somn este espus un condamnat care a lucrat toată ziua la sare! (Boerescu 2007: 109–110).

Dar aceste cazne nu îi priveau şi pe primii deținuți politici, în înțelesul modern al termenului, de la care avem şi primele mărturii mai consistente despre ce era închisoarea şi cum o îndurau ei: N.T. Orăşanu, de pildă, a lăsat pagini aproape umoristice despre trecerea sa pe la Văcăreşti, unde se simțea liber, nelipsindu-i nimic:

> În puşcărie eram liber, venea familia şi amicii la mine […] prânzeam, ca tot omul, cu tacâmuri. […] Aveam un servitor dintre arestanți, foarte inteligent, care mă îndatora cu deosebire (Orăşanu 1861: 28–30),

şi unde farsele:

> Radu Ionescu se făcu nebun ca să sperie pe Valentineanu. Farsa izbuti de minune în timp de vreo două ore, căci Ionescu imita prea bine pe nebun. Bietul Valentineanu, victimă a credulității sale, după ce mâncă o doză mare de buşeli cu sulului de la pat, abia izbuti a scăpa pe uşă, fără papuci, şi alerga desculț şi speriat prin coridoarele mănăstirei, căutând pe cineva ca să trimiță în oraş, după vreun medic. (Orăşanu 1861: 89)

sau excursiile matinale la împuşcat rațe îi ocupau aproape tot timpul:

> într-una din escursiile noastre matinale pe marginea lacurilor, trăsei în nişte rațe ce treceau pe dasupra mea şi împuşcai una, care căzu pe malul opus al unui şențuleț (Orăşanu 1861: 92).

Acelaşi Orăşanu nu rămâne, însă, indiferent la abuzurile legislației care, nu o dată, condamnă pe nedrept, şi nici la caracterul de „şcoală a infracțiunii" pe care îl posedă temnița:

> Temnițele nu sunt locuri de pocăință şi îndreptare, ci de mare stricăciune. Am văzut aici oameni arestați numai pe o simplă bănuială, stând câte un an închişi, apoi… liberați fără nici un fel de satisfacțiune sau îndemnizare (Orăşanu 1861: 55).

Abia cu perioada interbelică memorialistica detenției românești începe să cunoască mai multe mărturii care, deşi nu sunt convergente, oferă o imagine bine conturată asupra închisorii. Scriitori cunoscuți, precum Slavici şi Arghezi, au fost închişi câteva luni la Văcăreşti, imediat după primul război mondial, sub acuzația că

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

ar fi scris – sub ocupația nemțească – la gazete filogermane. Este o veritabilă epocă romantică a detenției: cu farse, personaje pitoreşti şi de vodevil, cu „afaceri" şi jocuri de noroc, cu chirii şi bacşişuri oferite administrației, cu „boieri", cu „nobili", cu escroci şi cu spioni, cu nebuni şi cu vizite acasă, cu socialişti care fac grevă şi cântă în cor Internaționala, cu memorii la ministru, cu proiecte de ziar, cu biblioteci pentru „moralizarea" deținuților şi cu şcoli pentru minori, cu slujbe la biserică duminica, cu centre de psihiatrie şi antropologie, cu grădini de zarzavat şi cu iubiri în vecinătatea ocnei; este o lume liberă în spatele gratiilor, fără lanțuri, o lume de nevinovați, condamnați prosteşte sau din erori judiciare. Slavici, deşi la primul contact cu „bolgia austeră" de la Văcăreşti, schițează un tablou sumbru al puşcăriei şi al nenorociților închişi acolo:

> am citit Infernul lui Dante, am văzut în Capela Sixtină iadul lui Michelangelo, am văzut şi Camposanto de la Pisa. După cele ce am văzut la Văcăreşti, Michelangelo şi zugravul de la Pisa au rămas în gândul meu nişte cârpaci neajutorați (Slavici 1978: 398).

la puțin timp revine la sentimente mai bune:

> am putut deci să-i zic fără exagerare directorului general al Închisorilor: până acum se zicea „curat ca la mănăstire", de aici înainte o să se zică „curat ca la puşcărie" (Slavici 1978: 456)

sau:

> am petrecut şi la Văcăreşti multe oare plăcute, pentru care m-ar fi pizmuit nenorociții care m-au trimis acolo (Slavici 1978: 407).

Pentru ziaristul şi scriitorul Mircea Damian, suspect şi el de agitație comunistă şi arestat în 1931, deşi „zidurile sunt mici… ziduri foarte groase şi boltite, ferestre mici de tot, prin care nu pătrunde decât puțină lumină", viața se poate îndulci, mai ales pentru cei care pot plăti: se poate bea un ceai („patru lei paharul") sau o cafea („şase lei ceaşca"), cu douăzeci de lei se obține un pat mai bun,

> Are cineva nevoie de frizer? Uite-l în curte... Poartă în mână, de toartă, o lădiță amenajată, în care ține bricele, săpunul, pudra, colonia... Vrei să-ți văcsuieşti pantofii? Uite văcsuitorul colo lângă biserică. Ți-i face de sclipesc… O pereche de pantofi de casă pentru dame? Ce culoare? Cu desene sau simpli? Cu tocuri nalte sau trei sferturi? Trimite vorbă şi măsura cutărui deținut. Îi ai gata mâine dimineață (Damian 1932: 57–59).

Nici Arghezi nu a dat semne că a suferit prea mult calvarul detenției, în *Poarta neagră*, observând cum închisoarea reprezintă pentru mulți o patrie adoptivă, un loc unde se simt bine şi în largul lor, unde „le creşte prestigiul" şi se distrează: „o singură neplăcere comportă închisoarea: că nu poți ieşi când vrei" (Arghezi 1967: 20). Dar şi alții au simțit, sub auspiciile aceluiaşi romantism al detenției, intimitatea regimului carceral: Zaharia Stancu, de pildă, învinovățit de simpatii comuniste şi închis, sub dictatura antonesciană, în lagărul de la Târgu Jiu, alături de protipendada ilegaliştilor comunişti şi de vârfuri ale mişcării legionare ori ministrul dr. Petru Groza, trecut prin „filiera inchizitorială a organelor de cercetare", pe care Crăciunul lui 1943 îl prinde aruncat de acelaşi regim antonescian după gratiile de la Malmaison. Doar un an mai târziu, Onisfor Ghibu trăieşte oripilat (mai ales din

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

pricina primitivismului condițiilor de viață, condiții considerate, însă, de mulți dintre „colegii săi de suferință" drept edenice) un soi de pre-gulag și o pre-reeducare, în spiritul comunist, în lagărul de la Caracal. Este „epoca de aur a mămăligii", perioada adulării lui *Marsc* și *Engliș*. Exercitându-și vocația de pedagog, Ghibu va propune autorităților, în plină detenție, un proiect de alfabetizare a țăranilor: Universitatea Liberă a Lagărului Caracal. Nu trebuie însă să se înțeleagă din descrierile colorate că închisoarea era o tabără de vară. Luat în sine, huzurul în care pare a se lăfăi deținutul acestor timpuri e doar de suprafață căci, beneficiind sau nu de avantajele statutului social, sătul sau cu burta goală, deținutul, chiar și acesta din romanticul Văcărești, este, în intimitatea identității sale, un individ lipsit de demnitate, e o slugă fără simbrie și fără drepturi, speculată, folosită, umilită, viciată mai degrabă de sistem decât prin sine, „cu zeci de stăpâni și totuși fără stăpân" (Damian 1932: 133).

Desigur, pentru cititorul zguduitoarelor mărturii despre bestialitatea cu care erau tratați prizonierii politici în temnițele Piteștilor, Gherlei, Aiudului sau de la Canal, episoadele detenției politice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și cele de la începutul secolului următor, când gazetarii sau politicienii antiguvernamentali, închiși pentru delicte „de opinie", fac farse gardienilor, ies zilnic la vânătoare sau trimit pe dorobanțul însărcinat să-i păzească după masa comandată la birtul învecinat, pot să pară scene de vodevil; ele arată, însă, alături de o realitate politică, economică și socială înainte de instaurarea „luptei de clasă", și motivele pentru care această trecere s-a făcut atât de brusc, de neașteptat. Iar secolul XX, se pare, nu mai poate fi povestit, astăzi, fără a se face și „istoria sistemului concentrațional" (Kotek, Rigoulot 2007: 5). Cert este că experiența închisorii politice, cu toate implicațiile, n-a fost excesiv de extinsă la noi, așa cum va fi după instaurarea comunismului (și așa cum au cunoscut-o alte popoare, încă din secolul al XVIII-lea: prigonirea sălbatică a revoluționarilor ruși, temnițele austriece pentru patrioții italieni, teribilele închisori ale Terorii). Au existat și în țară persecuții ale grupurilor socialiste, organizate la sfârșitul secolului al XIX-lea, mergând până la arestări abuzive și condamnări la închisoare pentru „agitație"; era totuși o mare diferență față de tratamentul distructiv aplicat în Rusia de pildă, și justiția românească păstra deocamdată, chiar în abuzurile ei, un caracter mai degrabă paternalist. Lipsa acestor precedente, sau cel puțin caracterul lor cu totul limitat și necunoscut publicului larg, are drept una din consecințe elementul de surpriză pe care îl atestă mărturiile deținuților anticomuniști: pur și simplu, ei nu-și putuseră închipui că e posibilă o asemenea degradare umană ori culpabilizări imaginare și nici că ar exista temniceri capabili nu doar să îndeplinească o asemenea slujbă, ci să găsească plăcere în ea! Despre nașterea torționarilor și a reeducării de la Pitești nu cred că a existat vreo imaginație care să o fi prevăzut.

Amintirile foștilor deținuți politici anticomuniști pot fi grupate și discutate din multe puncte de vedere, dar la nivelul existențial cel mai general este evident că victimele care au lăsat amintiri din închisorile comuniste își retrăiesc experiența din două perspective:

> ca probă fizică, de organizare și rezistență împotriva unei presiuni de maximă agresivitate, și ca experiență interioară, de ordin psihic și intelectual. Prima se organizează epic, ca un traseu plin de capcane dejucate și de încercări reușite, aproape ca un roman de aventuri, în timp ce a doua este mai ales un text confesiv, succesiunea

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

> de încercări este văzută mai ales ca o modalitate de a se examina şi de a se regândi pe sine (Anghelescu 2008: 26).

Cele două modalităţi mai sus definite nu se află în stare pură în nicio mărturisire. Dar, cel mai bine se găsesc reprezentate în cartea lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, prima, şi în *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt, a doua. Ion Ioanid descrie cu lux de amănunte întâmplările detenţiei văzute ca încleştare cu duşmanul, ca formă supremă şi nesperată de sfidare a celor care au crezut că, prin teroare, pot înfrânge definitiv rezistenţele; este a treia „soluţie" pe care o propune Steinhardt, soluţia lui Winston Churchill şi Vladimir Bukovski, soluţia celor puternici:

> Cu cât îţi merge mai rău, cu cât sunt greutăţile mai imense, mai împresurat ori mai supus atacurilor, cu cât nu mai întrevezi nicio nădejde probabilistică şi raţională, cu cât cenuşiul, întunerecul şi vâscosul se intensifică, se puhăvesc şi se încolăcesc mai inextricabil, cu cât pericolul te sfruntează mai direct, cu atât eşti mai dornic de luptă şi cunoşti un simţământ (crescând) de inexplicabilă şi covârşitoare euforie (Steinhardt 1999: 8).

Astfel este Ioanid, cel care-i înfruntă pe gardieni, organizează şi reuşeşte o evadare, refuză din principiu orice armistiţiu, face farse torţionarilor, face grevă ca dispreţ solemn împotriva represiunii, îşi înscenează o operaţie de tumoare… El este un Don Quijote modern, care luptă de dragul luptei şi al onoarei. Nu înseamnă însă că nu are momentele lui de recul, de ezitare, că acţiunea nu lasă loc uneori meditaţiei sau depresiei, dar toate sunt subordonate parcă epicii unei înfruntări care îşi extrage tăria din chiar această „bătălie" permanentă. Ioanid trăieşte la cote maximale o nebunie a existenţei. Nu este singurul. Importanţa acestor forme donquijoteşti de opoziţie – împotrivirea unor oameni lipsiţi de dreptul de a se împotrivi, revolta absurdă a deţinutului care nu se poate revolta – nu trebuie căutată nici în demersurile născocite pe moment, nici în speranţele că poate mâine va fi mai bine, nicidecum în planuri stabilite dinainte. Este o căutare febrilă a umanului, o exercitare supremă a liberului arbitru cu care omul este înzestrat. Exerciţii de libertate, formele revoltei din spatele gratiilor transcend dincolo de spaţiul închis al penitenciarului, reprezentând, la o scară microcosmică, formele de opoziţie ale ordinii împotriva haosului. Închisoarea transformă inevitabil. Închisoarea re-individualizează. Re-individualizarea aceasta depinde doar de modul cum este percepută şi acceptată detenţia. Revolta, într-un fel sau altul, şi resemnarea nu pot merge de mână. Cei care s-au resemnat au ieşit învinşi, dezumanizaţi, reeducaţi. Cei care s-au opus (credincioşi, poeţi, dascăli sau cavaleri) au câştigat cea mai importantă luptă pe care o duce fiinţa umană: lupta cu ea însăşi.

De cealaltă partea, N. Steinhardt reprezintă, în chip evident, cu totul alt tip: cel a cărui principală formă de existenţă în închisoare nu este acţiunea, ci reflecţia. El nu dă dovadă de mai puţin curaj, nu e un individ timorat; dimpotrivă, şi el trăieşte o adevărată euforie a realizării în rezistenţă, şi el este capabil să înfrunte pe gardieni, să facă gesturi demonstrative, riscând pedepse foarte dure. Dar nu în această atitudine se „realizează" el ca prizonier şi adversar al regimului, ci în felul în care asimilează intelectual şi moral experienţa unică pe care a trăit-o, transformând-o într-o treaptă către desăvârşire. Steinhardt primeşte creştinismul tot aşa cum Marele

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

Inchizitor al lui Dostoievski primește sărutul lui Hristos pe gură: ca un șoc. Creștinismul conștientizat și asumat îl va zgudui, îl va trezi, îi va deschide ochii pentru a vedea „în sfârșit, realitatea" (Steinhardt 1999: 19). Credința îl va face liber chiar în plinul detenției; o libertate aristocratică, a celui ales, libertate supremă tocmai datorită faptului ca există „cu toate că". De fapt, credința este cu atât mai puternică cu cât suferința este mai mare, cu cât detenția este mai grea și miracolul eliberării este refuzat. Libertatea de a crede este posibilă numai în absența miracolului coborârii de pe cruce. Dacă Dumnezeu ar fi fost (kierkegaardian) un imens papagal roșu, vizibil de oriunde și de oricine, atunci credința ar fi fost ceva superfluu, de prisos. Verbul „a crede" și-ar fi pierdut consistența și semantica. „A crede" nu este sinonim cu „a dovedi", „a demonstra", „a fi evident", cu „a crede pentru că". Dimpotrivă, „a crede" vrea să zică „a crede cu toate că", „deși", „în ciuda". Credința într-o evidență demonstrată rațional e ridicolă, de genul „mură-n gură. Na-ți paraua, dă-mi sarmaua!" (Steinhardt 1999: 64). Cu cât detenția este mai infernală, cu cât suferințele sunt mai greu de suportat, cu cât atingerea universului concentraționar este mai aproape de lovitură, fericirea este mai puternică, prezența divinului mai intens resimțită. Puşcăria devine noroc, șansă, confirmare a lui Hristos:

> purtarea gardienilor [...] e atât de rea, atmosfera atât de dramatică [...] perspectivele de îndelungată suferință atât de limpezi, încât nu pot să nu circul de la un capăt la celălalt al peșterii într-o stare de nemaipomenită, exaltată agitație. Încep să presimt că Hristos e prezent în puşcărie. Nu-mi vine să cred că totul poate fi atât de complet, că am parte de atâta binecuvântat noroc (Steinhardt 1999: 59).

Detenția obligă victimele să ducă o existență lipsită nu numai de bunurile materiale, ci și de ocupațiile unei vieți normale: pentru un intelectual, absența cititului, a scrisului, a unei activități spirituale diverse cu care era obișnuit este una dintre torturile cele mai greu de suportat, și puşcăriașul respectiv caută să înlocuiască această lipsă. Deținuții își țin unii altora conferințe pe temele cele mai diverse (se constituie astfel *Academia de la Aiud*), se învață orice cu pasiune și conștiinciozitate: teologie, istorie, geografie, filosofie, anatomie elementară, matematică, fizică și, mai ales, gramatica limbilor străine. De la filosofia postkantiană până la *Balada codrului fără haiduc*, de la filme sau întâmplări banale din libertate până la serii de discursuri despre Balzac, Stendhal sau Proust – toate sunt tratate cu același interes și seriozitate. Există un vid ce trebuie umplut, o nevoie de a evada, o groază de animalizare, o pornire aproape organică de identificare cu ceva frumos. Schimbul de idei, discuțiile rodnice, informative sau de concepții, purtate constituie hrana prețioasă a minții și sufletelor. Un rol aparte este destinat poeziei, *poezia ca necesitate*: se recită toate poeziile care se mai țin minte (cum amintește Steinhardt) sau, în regim de izolare, neavând cum citi sau discuta cu colegii, deținutul este obligat să „scrie", să compună adică în memorie.

> Fiecare vers nou adăugându-se celorlalte, îmi era prilej de mulțumire. Am izbutit să fac patru sau cinci poezii pe tema capetelor. Îmi plăceau. Lipsa de hârtie îmi încetinea munca. Nu-mi puteam folosi decât memoria. Neputându-l vedea, trebuia să murmur de câteva ori fiecare vers, pentru a-l auzi. Să-l leg de versurile anterioare. Să învăț totul pe dinafară. Mi se întâmpla să uit un vers. Mă străduiam să-l regăsesc. Un vers pierdut mă întrista. Mi-a venit ideea să dau poeziilor mele un acompaniament muzical (Constante 1992: 54).

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

Aceeaşi Lena Constante se decide să „scrie” o piesă de teatru, fireşte, tot în memorie:

> Piesa mea, din scenă în scenă, prinde viaţă. Personajele principale… îşi afirmau caracterele deosebite… Cea mai mare plăcere a mea era să scornesc cât mai multe greutăţi care să-mi ceară spre rezolvare cât mai multă bătaie de cap (Constante 1992: 186–187).

Nu este însă o excepţie: s-a făcut multă literatură în celulele jilave ale închisorilor, de la versurile scrise cu acul pe coji de săpun de Dumitru Bacu până la discuţiile savante, despre care aminteşte Steinhardt în cartea sa, de la sensul unui vers din Baudelaire, până la Don Quijote sau pur şi simplu la recitări ale versurilor unor tovarăşi de celulă, nicidecum poeţi:

> Cu fiecare strofă învăţată de omul de lângă mine, cu fiecare lovitură de piatră, în ţeava caloriferului, prin intermediul căruia versurile, cu sutele, ajungeau la urechile altor şi altor camarazi, teama se risipea, ca ceara în para focului, iar eu redeveneam om capabil să mă bucur, capabil să răspândesc bucurie (Gheorghiţă 1994: 215).

Ceea ce rămâne comun în aceste destine atât de diferite este valoarea deosebită pe care o capătă solidaritatea umană, sacrificiul – „puşcăria i-a transformat pe unii în sfinţi”, admite şi pastorul Wurmbrand (1994: 232) –, care se manifestă în cele mai neaşteptate împrejurări: întâlnindu-se în celulă cu un cunoscut, condamnat pentru că era legionar, Steinhardt se îmbrăţişează cu el şi se „iartă” reciproc; Lena Constante povesteşte despre deţinutele din celulele învecinate, care îi croşetează pe ascuns şi îi trimit o pereche de şosete ş.a.m.d. Cât priveşte sacrificiul lui Mircea Vulcănescu, el a ieşit de mult din spaţiul înţelegerii omeneşti. Sistemul menit să transforme oamenii în demoni sfârşise în a le oferi multora aripi de înger. Puşcăria este, din acest punct de vedere, locul în care se manifestă spiritul uman în ce are el mai înalt oferind o compensaţie (dacă aşa ceva există) pentru anii de suferinţe şi prigoniri nedrepte: „să nu ne răzbunaţi”, a spus acelaşi Vulcănescu înainte de moarte. Dar să nu se uite! Într-o vreme când totul era strivit de tălpile bocancilor noii orânduiri, moartea lui, în zarca Aiudului, a rămas unul dintre modele de nestrivire. Citite astfel, mărturiile celor trecuţi prin lagărele şi închisorile noastre depun o mărturie care stă peste ani ca o dovadă că ticăloşia, frica şi invidia n-au izbândit deplin niciodată, şi că deci putem să mai sperăm într-un viitor oarecare: dacă omenia, speranţa şi gustul pentru frumos au supravieţuit în fundul celor mai abjecte puşcării, înseamnă că umanitatea există. Este ceea ce observă şi Richard Wurmbrandt care mărturisea la un moment dat că în puşcărie a învăţat sensul adevărat al unor cuvinte ca „prietenie”, „toleranţă” şi „frumuseţe” (Wurmbrand 1993: 60).

Amintirile din închisoare mai arată însă ceva (şi aici se face apropierea de tărâmul literar): suferinţa, umilinţa, frica, înfometarea, frigul şi tortura trezesc latenţa unor predispoziţii nebănuite, unei înclinări către literatură (chiar dacă multe dintre scrieri nu au o valoare estetică deosebită). Din acest punct de vedere mărturisirile deţinuţilor politici aruncaţi în spatele gratiilor în timpul „stalinismului dezlănţuit” (după o expresie făcută celebră de E. Negrici) produc un material literar şi uman nou care schimbă, în mare măsură, datele literaturii române: descoperindu-se tainele şi supliciile Infernului, literatura nu mai poate fi ca înainte. Realismul trăirii şi simplitatea expresiei, caracterul dramatic al unei compoziţii totuşi epice, dimensiunea stilistică nouă, sugestia aproape palpabilă a unor trăiri pe marginea

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

prăpastiei prin notații scurte, eliptice şi albe, toate acestea (şi atâtea altele...) nu pot trece neatinse de mângâierile literaturii. Varietatea acestor confesiuni este infinită şi, mai mult, din punctul de vedere al cititorului nici nu mai contează ce este detaliu material şi ce este proiecție a unei imaginații surescitate de suferință (suferința ca literatură!). Substanța lor este adevărată şi garantează lectura acestor pagini chiar atunci când amintirea suferințelor prilejuite se va fi şters din memoria comună.

Bibliografie

Anghelescu 2008: Mircea Anghelescu, *Literatura autobiografică. Puşcăria la români*, Editura Universității din Bucureşti.

Arghezi 1967: Tudor Arghezi, *Scrieri 13, Poarta neagră*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

Boerescu 2007: Vasile Boerescu, *Din impresiunile unui călător prin țară*, ediție, introducere şi note de M. Anghelescu, Târgovişte, Editura Bibliotheca.

Constante 1992: Lena Constante, *Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Costin 1943: Miron Costin, *Letopiseţul Țării Moldovei*, ediție comentată cu introducere, glosar şi indice de Ioan Şt. Petre, Bucureşti, Cugetarea – Georgescu Delafras.

Cronicari 1984: *Cronica Bălenilor* în *Cronicari munteni*, Bucureşti, Editura Minerva.

Damian 1932: Mircea Damian, *Celula No. 13 (Şaptezeci şi cinci de nopți la închisoarea Văcăreşti)*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Vremea".

Stoica de Hațeg 1969: Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Bucureşti, Editura Academiei.

Dianu 1900: Gr. I. Dianu, *Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ. Legi şi obiceiuri*, Bucureşti, Tipografia Curții Regale.

Eliade 1993: Mircea Eliade, *Jurnal*, II, Bucureşti, Editura Humanitas.

Gheorghiță 1994: Viorel Gheorghiță, *Et Ego Sărata – Piteşti – Gherla – Aiud*, Timişoara, Editura Marineasa.

Kotek, Rigoulot 2007: Joël Kotek, Pierre Rigoulot, *Secolul lagărelor*, Bucureşti, Editura Lucman.

Mazilu 2006: Dan Horia Mazilu, *Lege şi fărădelege în lumea românească veche*, Iaşi, Editura Polirom.

Orăşanu 1861: N.T.Orăşanu, *Întemnițările mele politice*, Bucureşti, Tipografia Națională.

Slavici 1978: Ioan Slavici, *Opere,* IX. *Închisorile mele*, Bucureşti, Editura Minerva.

Steinhardt 1999: Nicolae Steinhardt *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

Tănase 1995: Stelian Tănase, *Clienții lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Wurmbrand 1993: Richard Wurmbrandt, *Comercializarea libertății*, Bucureşti, Editura Stephanus.

Wurmbrand 1994: Richard Wurmbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, Bucureşti, Editura „Casa Şcoalelor".

A short introduction in the memoirs of the Romanian imprisonment

Short literature, the diaries and the memories of those who suffered during the popular democracy, but also the numerous public articles and debates after 1989 made us familiar, at least as witnesses, with the idea of prison and with the prison reality. The prison, which influenced the destiny of so many persons (from political personalities or intellectuals of some notoriety, to common individuals), becomes not only a natural component of every day life, but also a valuable element of it. Thus, paradoxically, the prison appears as a special place which filters the people's morality and character.

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)

Prison has always been a place of abuses, but never these abuses reached such intensity as during the totalitarian dictatorships, when it became a means of annihilation, of repression and besides all, of destruction. This prison invasion in everyday life has totally changed a situation which was considerably different before XXth century and that literature kept at a low level.

The memories of the former anti-communists prisoners can be classified, at the existential level, from two points of view: as a physical fight and resistance proof and as inner endurance. The first is epically organized as an adventure novel, while the second is, mostly, a confession text. The Romanian prisoner oscillates between Don Quijote and Iov. These Quixotic forms are nothing but a hectic search of the human, a supreme exercise of the free agency. On the other side, the main form of existence in prison is not action, but reflection. The prisoner doesn't prove less courage, he is not a timorous person; on the contrary, he lives a real euphoria of accomplishment in endeavor and he is able to face the guardians, to make demonstrative actions, risking in this way very rough punishments. But he doesn't "realize" himself as a prisoner and regime enemy by this attitude, but in the way he assimilates intellectually and morally the unique experience that he lived, turning it into a stage towards self-fulfillment.

The memories from the prison show something more (and in this point they touch the literary side): that suffering, humiliation, fear, starvation, coldness and torture awake the latency of unconcealed predispositions, of an aptitude for literature (even if many of the writings don't have a special aesthetic value). From this point of view, the testimonies of the political prisoners from behind the bars during the "madding Stalinism" produce a new literary and human matter which changes, mostly, the data of the Romanian literature: by discovering the secrets and tortures of the Hell, literature can't be any longer as before.

Universitatea din Bucureşti,
România

BDD-A865 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:21 UTC)